

قرض الحسنه: جایگاه دینی، آثار اقتصادی و اجتماعی

دکتر مسعود صالحی*

اشاره

یکی از دغدغه‌های مقام معظم رهبری علیه‌السلام، مباحث اقتصادی و رشد تولید ملی است؛ به همین دلیل امسال را سال «سرمایه‌گذاری برای تولید» نام نهادند. یکی از اصول اساسی و بنیادین اقتصاد اسلامی، پرهیز از ربا و هرگونه بهره‌برداری ناعادلانه ناشی از آن است که در قرآن کریم و تعالیم اهل بیت علیهم‌السلام با شدت و صراحت نکوهش شده است. در پرتو تحریم قاطع ربا، قرض الحسنه یکی از مهم‌ترین و کارآمدترین ابزارهای مالی اسلام مطرح می‌شود که نه تنها پاسخی عملی و مؤثر به نیازهای مالی افراد در شرایط مختلف زندگی ارائه می‌دهد، بلکه نمادی زنده از روح تعاون، همبستگی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی در فرهنگ اسلامی به شمار می‌آید. این نهاد ضمن کاهش نابرابری‌های اقتصادی، بنیانی برای ترویج اخلاق و تقویت پیوندهای اجتماعی فراهم می‌کند. در این نوشتار به اهمیت و ارزش قرض الحسنه در قرآن و روایات و آثار آن پرداخته می‌شود.

قرض الحسنه در قرآن و روایات

قرآن کریم با تأکید فراوان، قرض الحسنه را عملی نیکو و پرثمر معرفی می‌کند که هم به نیازمندان کمک می‌کند و هم پاداشی چندبرابر برای قرض‌دهنده به همراه دارد. این عمل الهی با حفظ کرامت انسانی، راهکاری انسانی و رحمت‌آمیز برای عبور از مشکلات مالی است. قرآن کریم به صراحت انسان‌ها را به این عمل فرامی‌خواند و می‌فرماید: «مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا

* دکترای اقتصاد و پژوهشگر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.

حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْسُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ^۱ کیست که به خداوند وام دهد، وامی نیکو تا آن را برایش چندین برابر بیفزاید؟ و خداوند [روزی بندگان را] محدود و گسترده می‌سازد. و به سوی او بازگردانده می‌شوید». همچنین می‌فرماید: «وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ^۲ و اگر [بدهکار] تنگدست بود، [بر شماست که] او را تا هنگام توانایی مهلت دهید؛ و بخشیدن همه وام [و چشم‌پوشی و گذشت از آن در صورتی که توانایی پرداختش را ندارد] اگر [فضیلت و ثوابش را] بدانید، برای شما بهتر است». این آیه بیان‌کننده روح قرض الحسنه است که در آن کمک مالی همراه با رحمت و آسان‌گیری به نیازمند مشاهده می‌شود.

با توجه به آیات شریفه، قرض الحسنه سنتی زیبا و الهی است که خداوند حکیم آن را مقرر فرموده است؛ زیرا گاه مشکلات مالی - خواسته یا ناخواسته - بر انسان وارد می‌شود و فرد را به تنگنا و کمبود مبتلا می‌سازد؛ اما این کمبود هیچ‌گاه مجوزی برای خدشه‌دار شدن شخصیت او نیست؛ چراکه ممکن است پس از مدتی گشایش و بهبود اوضاع حاصل شود. از این‌رو دستور الهی به قرض الحسنه در این شرایط، راهکاری انسانی و مدبرانه برای عبور از مشکلات مالی است.

عمل نیکوکارانه قرض الحسنه، افزون بر کمک به نیازمندان و تقویت پیوندهای اجتماعی، آثار روحی و معنوی عمیقی نیز دارد که انسان را به سوی تقرب الهی و پاکی باطن هدایت می‌کند. در قرآن کریم، پاداش‌های قرض الحسنه به‌روشنی بیان شده است. خداوند این عمل خیر را چندبرابر پاداش می‌دهد^۳ و آن را سرمایه‌ای ارزشمند در نزد خود می‌پذیرد. همچنین در آیه شریفه «إِنْ تَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُّضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ^۴؛ اگر به خدا وام نیکو دهید، آن را برای شما دوچندان می‌کند و شما را می‌آمرزد و خدا عطاکننده پاداش فراوان در برابر عمل اندک می‌باشد و بردبار است»، قرض الحسنه عملی معرفی شده است که گناهان

۱. بقره: ۲۴۵.

۲. بقره: ۲۸۰.

۳. بقره: ۲۴۵.

۴. تغابن: ۱۷.

فرد را می‌پوشاند و زمینه آموزش را فراهم می‌آورد. این آموزه‌ها نشان می‌دهد که قرض الحسنه فراتر از یک عمل مادی، پلی است برای کسب رضایت و رحمت الهی و پاک‌شدن از آلودگی‌های گناه.

روایات معصومان علیهم‌السلام نیز فضیلت بالای قرض الحسنه را تأیید کرده‌اند و آن را پلی برای کسب رضایت الهی و گشایش گرفتاری‌ها می‌دانند. در حدیث معروف از پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم درباره ثواب قرض چنین آمده است: «الْصَّدَقَةُ بِعَشْرَةٍ وَالْقَرْضُ بِثَمَانِيَةِ عَشْرٍ وَصَلَةُ الْإِخْوَانِ بِعِشْرِينَ وَصَلَةُ الرَّحِمِ بِأَرْبَعَةٍ وَعِشْرِينَ»^۱ صدقه دادن، ده ثواب ولی قرض دادن هجده ثواب دارد؛ صلۀ دوستان بیست ثواب و صلۀ رَحِمِ بیست و چهار ثواب». امام صادق علیه‌السلام نیز می‌فرماید: «مَكْتُوبٌ عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ: الصَّدَقَةُ بِعَشْرَةٍ وَالْقَرْضُ بِثَمَانِيَةِ عَشْرٍ، وَأَمَّا صَارَ الْقَرْضُ أَفْضَلَ مِنَ الصَّدَقَةِ لِأَنَّ الْمُسْتَقْرِضَ لَا يَسْتَقْرِضُ إِلَّا مِنْ حَاجَةٍ، وَقَدْ يَطْلُبُ الصَّدَقَةَ مَنْ لَا يَحْتَاجُ إِلَيْهَا»^۲ بر درب بهشت نوشته شده است صدقه ده حسنه و قرض الحسنه هجده حسنه دارد. علت برتری قرض بر صدقه این است که قرض گیرنده همیشه از روی نیاز قرض می‌گیرد؛ ولی صدقه گیرنده گاهی بدون اینکه نیاز داشته باشد، خواهان صدقه می‌شود».

قرض الحسنه رسد به هجده اجرش گر یک صدقه شمار اجرش ده تاست

پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرمود: «مَنْ أَرَادَ أَنْ تُسْتَجَابَ دَعْوَتُهُ وَأَنْ تَكْشِفَ كُرْبَتُهُ فَلْيَفْرَجْ عَنْ مُعْسِرٍ»^۳ کسی که مایل است خداوند دعایش را مستجاب نماید و غم و اندوهش را بزدايد، پس باید تلاش کند غم و اندوه انسانی را که در مضيقه است، برطرف نماید».

در زندگی هر آن که باشد مشکل قرض الحسنه برای او کارگشاست
قرض الحسنه رسد به دست محتاج قرض الحسنه رفع حوایج خلق خداست^۴

روایات معصومان علیهم‌السلام به روشنی فضیلت والای قرض الحسنه را نشان می‌دهند و آن را عملی برتر از صدقه معرفی می‌کنند. این برتری به دلیل نیاز واقعی و ضروری قرض گیرنده است که

۱. محمد بن حسن حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۶، ص ۲۸۶.

۲. محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۱۰۳، ص ۱۴۰.

۳. محمد محمدی ری‌شهری، میزان الحکمة، ج ۸، ص ۱۲۶.

۴. سیدمصطفی حیدری.

قرض را از صرف کمک مالی فراتر می‌برد و به حفظ کرامت انسانی و فرصت تلاش و توانمندی فرد می‌انجامد. همچنین این روایات تأکید دارند که قرض‌الحسنه نه تنها موجب افزایش ثواب و نزدیکی به خداوند می‌شود، بلکه کلید گشایش مشکلات و پاسخ‌گویی دعاهاست. از این رو کمک به رفع مشکلات مالی دیگران و حمایت از نیازمندان از مهم‌ترین راه‌های کسب رضایت الهی و برطرف کردن گرفتاری‌های زندگی به شمار می‌رود.

آثار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی قرض‌الحسنه

قرض‌الحسنه فراتر از پاداش معنوی، آثار و برکات ملموسی نیز در زندگی فردی و اجتماعی ما دارد. مطالعات اقتصادی و اجتماعی نشان داده‌اند که ترویج فرهنگ قرض‌الحسنه و فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه محلی از جنبه‌های اقتصادی با تسهیل دسترسی مالی و حمایت از تولید، از جنبه‌های اجتماعی با تقویت همبستگی و کاهش نابرابری، و از جنبه‌های فرهنگی با ترویج ارزش‌های اخلاقی و دینی، نقش مهمی در توسعه پایدار و ایجاد جامعه‌ای عادلانه و متعاون ایفا می‌کند. در ادامه به برخی از آثار قرض‌الحسنه اشاره می‌شود.

۱. اثر قرض‌الحسنه بر توزیع درآمد

قرض‌الحسنه یکی از ابزارهای مؤثر در توزیع درآمد است؛ زیرا وام‌دهنده بخشی از درآمد خود را به این امر اختصاص می‌دهد و این امر سبب انتقال منابع مالی از طبقات ثروتمند به طبقات کم‌درآمد می‌شود. انتقال درآمد به صورت افقی (بین افراد با درآمد یکسان) و همچنین طولی (از اغنیا به فقرا) انجام می‌گیرد و با استمرار این روند، جریان مداوم ثروت از افراد ثروتمند به نیازمندان برقرار می‌شود. از دیدگاه خرد، قرض‌الحسنه به افراد اجازه می‌دهد که بدون نیاز به صرف مدت زمان طولانی برای پس‌انداز، نیازهای ضروری خود را سریع‌تر تأمین کنند و مصرف خود را بهبود بخشند. از نظر کلان، صندوق‌های قرض‌الحسنه، با تثبیت درآمد در طبقات کم‌درآمد، از انتقال آن به طبقات دیگر جلوگیری می‌کنند که این امر به کاهش فاصله طبقاتی کمک می‌کند. به طور کلی قرض‌الحسنه دارای شاخص‌های توزیع مطلوب درآمد است و می‌تواند ابزاری مناسب برای توزیع عادلانه درآمد در جامعه اسلامی به کار برده شود؛ زیرا:

* برخلاف سیاست‌های توزیع مجدد دولتی، انگیزه‌های تولید و تلاش را کاهش نمی‌دهد. در توزیع کمک‌های بلاعوض، افراد ممکن است انگیزه کار را از دست بدهند؛ اما فرد در قرض الحسنه ملزم به بازپرداخت وام است؛ بنابراین بر میزان فعالیت خود برای بازپرداخت قرض خود در پایان دوره می‌افزاید؛

* قرض الحسنه در چارچوب تولیدات مجاز اقتصادی عمل می‌کند و مانع عملکرد صحیح بازار نمی‌شود؛

* قرض الحسنه موجب انتقال درآمد به دولت نمی‌شود و تخصیص بهینه منابع را بدون نیاز به بودجه عمومی و مداخلات دولتی فراهم می‌کند. این امر می‌تواند به کاهش بار حضور دولت در اقتصاد کمک کند؛

* در قرض الحسنه به توان اقتصادی افراد توجه می‌شود و وظیفه تأمین نیازهای جمعی به عهده مردم گذاشته شده است تا با استفاده از ابزار قرض به صورت تدریجی، به رفع نیازها و ایجاد توزیع مناسب‌تر درآمدها کمک کنند؛

* از آنجاکه «نیاز» یکی از ارکان قرض الحسنه است، این نهاد در جهت ایجاد زندگی متناسب و تأمین نیازهای اساسی آحاد جامعه مناسب است.^۱

در نهایت دولت اسلامی موظف است با ایجاد قابلیت‌های لازم و نظارت بر فعالیت‌های بخش خصوصی، از اهداف اقتصادی و اجتماعی قرض الحسنه حمایت کند تا توزیع عادلانه درآمد تحقق یابد و از آثار منفی مانند افزایش قیمت‌ها جلوگیری شود.

۲. افزایش پس‌انداز

پس‌انداز به معنای به تأخیر انداختن مصرف از زمان حال به آینده است. پس‌انداز می‌تواند به شکل‌های مختلفی باشد؛ مثل سپرده‌گذاری در بانک، سرمایه‌گذاری در کسب‌وکار یا پس‌انداز برای خرید کالایی بادوام. افراد در نظام قرض الحسنه وقتی درآمدها را کسب می‌کنند، ابتدا در پی تأمین نیازهای ضروری و مصرفی خود هستند و باقی‌مانده را پس‌انداز

۱. علی اصغر هادوی‌نیا و بهنام عرب بافرانی، «بررسی مزایا و آثار اجتماعی و اقتصادی اوراق قرض الحسنه»، ص

می‌کنند. با توجه به مشروعیت نداشتن اخذ بهره، افراد می‌توانند پس‌اندازها را در پروژه‌های مشارکتی سرمایه‌گذاری کنند یا آن را به دیگران قرض دهند. سهم قرض از درآمد، به پیش‌بینی فرد از نرخ سود آینده و نیز سلیقه او بستگی دارد که از کیفیت انگیزه‌های معنوی و اخروی وی سرچشمه می‌گیرد. باید توجه داشت که از دیدگاه فرد مسلمان، از آنجاکه قرض چندبرابر بازدهی معنوی و اخروی دارد، یک فعالیت تولیدی معنوی محسوب می‌شود؛ بنابراین ترغیب به قرض دادن وجود دارد. از دید قرض‌گیرنده، وقتی وام قرض‌الحسنه می‌گیرد، این وام نوعی پس‌انداز برای او محسوب می‌شود؛ چون معمولاً وام را برای خرید کالای بادوام یا سرمایه‌گذاری استفاده می‌کند. بنابراین قرض‌الحسنه سبب افزایش پس‌انداز ملی می‌شود. قرض‌گیرنده اگر مبلغ وام را در تولید به کار گیرد، سبب تبدیل پس‌انداز به سرمایه‌گذاری می‌شود. حتی در موارد مصرفی، معمولاً وام قرض‌الحسنه برای خرید کالاهای بادوام صرف می‌شود. این فرایند می‌تواند سبب افزایش پس‌انداز ملی و تحریک سرمایه‌گذاری شود.^۱

۳. افزایش سرمایه‌گذاری

قرض‌الحسنه از چند طریق سبب افزایش سرمایه‌گذاری می‌شود:

الف) تأمین مالی تولیدکنندگان کوچک و نیازمند

قرض‌الحسنه منابع مالی بدون بهره‌ای را در اختیار گروه‌های کم‌درآمد و تولیدکنندگان کوچک قرار می‌دهد که توانایی پرداخت سود وام‌های معمولی را ندارند. این موضوع موجب راه‌اندازی، توسعه و استمرار فعالیت‌های تولیدی آنان می‌شود؛ برای مثال قرض‌الحسنه می‌تواند برای راه‌اندازی کارگاه‌های کوچک یا احیای واحدهای تولیدی راکد به کار رود.

ب) کاهش هزینه‌های تولید

استفاده از وام‌های قرض‌الحسنه سبب کاهش هزینه‌های تولید می‌شود و این موضوع افزایش قدرت رقابت تولیدکنندگان کوچک و متوسط در بازار را موجب می‌گردد. وقتی هزینه تأمین مالی

۱. همان، ص ۲۶.

کاهش یابد، واحدهای تولیدی می‌توانند سرمایه‌گذاری بیشتری انجام دهند و تولید را افزایش دهند.

ج) تبدیل پس‌انداز به سرمایه‌گذاری

قرض الحسنه باعث می‌شود افراد به‌ویژه قرض‌گیرندگان، مبلغ وام را برای فعالیت‌های تولیدی به کار گیرند. این عمل به معنای تبدیل پس‌انداز به سرمایه‌گذاری است که موجب رشد اقتصادی و افزایش تولید می‌شود.

د) تقویت انگیزه‌های معنوی و اجتماعی برای سرمایه‌گذاری

از آنجاکه قرض الحسنه بر پایه انگیزه‌های معنوی و کمک به هم‌نوع است، افراد تمایل بیشتری برای مشارکت در این نوع تأمین مالی دارند که این موضوع به افزایش منابع مالی و در نتیجه سرمایه‌گذاری کمک می‌کند.

هـ) تأثیر مثبت بر الگوی تولید

قرض الحسنه با افزایش تقاضا برای کالاهای اساسی و ضروری و کاهش تقاضا برای کالاهای لوکس، موجب تغییر الگوی تولید کشور به سمت کالاهای مورد نیاز جامعه می‌شود که این نیز به افزایش سرمایه‌گذاری در بخش‌های مولد و اساسی اقتصاد کمک می‌کند.

۴. اثر قرض الحسنه بر تولید و اشتغال

قرض الحسنه با تأمین مالی ارزان‌قیمت برای بنگاه‌های تولیدی که قبلاً به دلیل هزینه‌های بالا و نبود دسترسی به منابع مالی قادر به فعالیت نبودند، امکان تولید و سرمایه‌گذاری را فراهم می‌کند. وقتی تولیدکنندگان با قرض الحسنه بتوانند سرمایه لازم برای خرید زمین، مواد اولیه و جذب نیروی انسانی را تأمین کنند، ظرفیت تولید افزایش می‌یابد. افزایش ظرفیت تولید موجب رونق اقتصادی، افزایش اشتغال و بهبود معیشت مردم می‌شود. به بیان دیگر قرض الحسنه به طور مستقیم بر توسعه عوامل تولید اثر می‌گذارد و سبب می‌شود منابعی که پیش‌تر بدون استفاده یا

کم‌استفاده بودند، فعال شوند و در چرخه اقتصادی وارد گردند.^۱ هزینه‌های تولید شامل عوامل متعددی است که یکی از آنها هزینه بهره وام است. زمانی که تولیدکننده بتواند به جای استفاده از وام‌های بهره‌دار، از تسهیلات قرض‌الحسنه بهره‌بردار، هزینه‌های نهایی تولید کاهش می‌یابد. کاهش هزینه‌ها سبب می‌شود تولیدکننده بتواند با همان قیمت محصول، حجم بیشتری تولید کند یا در شرایط کاهش قیمت بازار، به تولید ادامه دهد.^۲ در نتیجه قرض‌الحسنه با کاهش هزینه‌های تولید، امکان افزایش تولید را فراهم می‌کند. افزایش تولید به نوبه خود باعث ایجاد فرصت‌های شغلی بیشتر می‌شود. همچنین با اختصاص تسهیلات قرض‌الحسنه به بخش‌های تولیدی و اشتغال‌زا، منابع مالی به طور مستقیم به فعالیت‌های مولد هدایت می‌شود که موجب رشد اقتصادی و کاهش نرخ بیکاری می‌گردد. بنابراین قرض‌الحسنه نه تنها عملی خیرخواهانه و دینی است، بلکه ابزاری مؤثر در سیاست‌های اقتصادی است که می‌تواند به توسعه پایدار، افزایش اشتغال و بهبود معیشت اقشار ضعیف جامعه کمک شایانی نماید.

۵. ایجاد امنیت اقتصادی و اعتماد اجتماعی

وجود نهاد قرض‌الحسنه سبب ایجاد امنیت اقتصادی برای افراد می‌شود؛ به طوری که افراد یقین دارند در شرایط ضروری می‌توانند به این نهاد مراجعه و نیازهای خود را تأمین کنند.^۳ افراد با آگاهی از وجود یک سیستم حمایتی، در مواقع بروز مشکلات مالی ناگهانی مانند بیماری، ازدواج، تعمیر مسکن یا سایر نیازهای ضروری، می‌توانند بدون دغدغه به این نهاد مراجعه کنند و از تسهیلات قرض‌الحسنه بهره‌مند شوند. این ویژگی باعث می‌شود که افراد کمتر به سمت وام‌های پرهزینه و غیرشرعی گرایش پیدا کنند؛ در نتیجه فشارهای مالی کمتری بر خانواده‌ها و جامعه وارد شود. از سوی دیگر اطمینان و امنیت، تقویت‌کننده حس اعتماد اجتماعی است؛ زیرا مردم احساس می‌کنند که در شرایط سخت تنها نیستند و جامعه و نهادهای مالی اسلامی

۱. همان، ص ۳۲.

۲. آسیه ادراکی، سیدجواد عمادی و مهدی جعفری، «تأثیر تسهیلات قرض‌الحسنه بر متغیرهای کلان اقتصادی»، ص ۱۳۴.

۳. اکبر کمیحانی و علی اصغر هادوی‌نیا، «درآمدی بر جایگاه قرض‌الحسنه در اسلام و اثرات اقتصادی آن»، ص ۲۳۸ - ۲۳۹.

پشتیبان آنان هستند. این اعتماد سبب افزایش تعاملات اقتصادی سالم و پایدار می‌شود و فرهنگ قرض الحسنه را در جامعه ترویج می‌دهد.

۶. ارتقای حس مسئولیت‌پذیری و انضباط مالی

گیرنده قرض الحسنه معمولاً افزون بر تعهد قانونی، به دلیل حس قدردانی و احترام به امانت‌داری، خود را موظف به بازپرداخت وام می‌داند. این تعهد اخلاقی و اجتماعی باعث می‌شود که فرد با دقت و برنامه‌ریزی بیشتری به مدیریت مالی خود اقدام کند و از اسراف و بی‌انضباطی مالی پرهیز نماید. همچنین حفظ اعتماد در شبکه‌های اجتماعی و خانوادگی که معمولاً محل انجام قرض الحسنه هستند، انگیزه‌ای قوی برای پایبندی به بازپرداخت به موقع و مدیریت درست منابع مالی ایجاد می‌کند. این نوع تعاملات مالی مبتنی بر اعتماد و مسئولیت‌پذیری، موجب تقویت سرمایه اجتماعی و افزایش ثبات اقتصادی در سطح فردی و اجتماعی می‌گردد. بنابراین قرض الحسنه نه تنها کمک مالی، بلکه آموزشی مؤثر در جهت تقویت انضباط مالی و مسئولیت‌پذیری فردی و اجتماعی است که به پایداری و توسعه اقتصادی جامعه کمک می‌کند.

۷. ترویج فرهنگ احسان، ایثار و نوع دوستی

قرض الحسنه تجلی عملی از احسان و نیکی است. این عمل با ایجاد فضای اعتمادی و مسئولیت‌پذیری متقابل، افراد را به درک بهتر مشکلات یکدیگر وادار می‌کند و زمینه‌ای فراهم می‌سازد تا انسان‌ها فراتر از منافع شخصی، به نیازهای هم‌نوعان خود توجه کنند. اولین عامل تقویت همدلی از طریق قرض الحسنه، تجربه مستقیم کمک و دریافت حمایت است؛ وقتی فردی در تنگنا قرار می‌گیرد و دیگران بدون چشم‌داشت مالی به او کمک می‌کنند، این حس متقابل را در او ایجاد می‌کند که در زمان نیاز، دیگران را نیز حمایت کند. این چرخه حمایت دوجانبه، به تدریج فرهنگ همدلی را در جامعه نهادینه می‌سازد. دومین عامل تقویت همدلی این است که عمل قرض الحسنه به نوع دوستی معنا و عمق می‌بخشد؛ زیرا کمک‌دهنده با نیت خالصانه و بدون انتظار بهره مادی، بخشی از دارایی خود را در اختیار دیگران قرار می‌دهد. نیت پاک و ایثارگرانه، ارزش‌های اخلاقی را تقویت می‌کند و انگیزه افراد برای انجام کارهای نیک را

افزایش می‌دهد. سومین عامل این است که قرض‌الحسنه سبب شکل‌گیری و تقویت پیوندهای اجتماعی می‌شود. روابط مبتنی بر اعتماد و همکاری بین قرض‌دهنده و قرض‌گیرنده، موجب ایجاد حس تعلق و مسئولیت اجتماعی می‌گردد که زمینه‌ساز بروز رفتارهای ایثارگرانه و نوع‌دوستانه در جامعه است. درنهایت این عمل خیرخواهانه موجب می‌شود افراد به مشکلات دیگران حساس‌تر شوند و با درک بهتر موقعیت‌های دشوار، آماده‌تر برای کمک و حمایت باشند. بنابراین قرض‌الحسنه ابزاری مؤثر است که فرهنگ همدلی، نوع‌دوستی و ایثار را در بستر جامعه اسلامی تقویت می‌کند و جامعه را به سمت همزیستی مسالمت‌آمیز و انسانی‌تر سوق می‌دهد.

۸. مقابله با فرهنگ مادی‌گرایی و سودجویی صرف

در مقابل فرهنگی که صرفاً بر حداکثرسازی سود مادی تأکید دارد، قرض‌الحسنه فرهنگی را ترویج می‌کند که در آن ارزش‌های اخلاقی و کمک به هم‌نوع بر منافع مالی اولویت دارد. قرض‌الحسنه با حذف بهره، چرخه سودجویی و بهره‌کشی را می‌شکند، از فشارهای اقتصادی بر افراد و خانواده‌ها می‌کاهد و از ایجاد فاصله طبقاتی ناشی از بهره‌گیری مالی جلوگیری می‌کند. همچنین با تکیه بر همکاری و حمایت متقابل، فرهنگ رقابت ناسالم و منفعت‌طلبی را به فرهنگ همیاری و نوع‌دوستی تبدیل می‌کند که موجب ایجاد سرمایه اجتماعی و افزایش اعتماد متقابل در جامعه می‌شود و افراد را به مشارکت در امور خیر ترغیب می‌کند. انجام قرض‌الحسنه به عنوان یک عمل نیک، الگویی از زندگی ساده، قناعت و دوری از زیاده‌خواهی را ارائه می‌دهد که به‌ویژه در جوامعی با فرهنگ مصرف‌گرایی و مادی‌گرایی غالب، می‌تواند نگرش‌ها و رفتارهای مالی را تغییر دهد و بر ارزش‌های اخلاقی و معنوی تأکید بیشتری داشته باشد.

کتاب‌نامه

۱. ادراکی، آسیه، سیدجواد عمادی و مهدی جعفری، «تأثیر تسهیلات قرض‌الحسنه بر متغیرهای کلان اقتصادی»، مطالعات اقتصاد اسلامی، دوره ۱۵، ش ۱، ص ۱۲۳ - ۱۴۸، ۱۴۰۲ ش.
۲. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، ج ۶، قم: مؤسسه آل‌البیت علیه السلام لاحیاء التراث، ۱۴۱۲ ق.

۳. کمپجانی، اکبر و علی اصغر هادوی نیا، «درآمدی بر جایگاه قرض الحسنه در اسلام و اثرات اقتصادی آن»، نامه مفید، دوره ۴، ش ۱۴، ص ۲۳۰-۲۵۴، ۱۳۷۷ ش.
۴. مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، ج ۳، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق.
۵. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، ج ۱۲، قم: دار الحدیث، ۱۳۹۰ ش.
۶. هادوی نیا، علی اصغر و بهنام عرب بافرانی، «بررسی مزایا و آثار اجتماعی و اقتصادی اوراق قرض الحسنه»، اقتصاد و بانکداری اسلامی، دوره ۵، ش ۱۶، ص ۷-۳۶، ۱۳۹۵ ش.